

ZÁRÓJELENTÉS „Az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai” című OTKA kutatáshoz (2015.09.01.-2021.02.28.)

(NKFI-azon.: K-133416)

1. A kutatási projekt változásai, problémák, nehézségek

„Az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai” című projekt eredetileg 2015.09.01.-2019.08.31. közötti időtartamra került elfogadásra, s az első támogatási szerződés is ezt az időintervallumot fogta át. A 2015.09.01.-2017.12.01. közötti időben a PTE ÁJK keretében Dr. Pókecz Kovács Attila vezető kutató, Dr. Jusztinger János senior kutató és Dr. Csoknya Tünde részvételével folytak a kutatások. Az induló projektben a vezető kutató még megkapta a docensi kutatóknak járó személyi kifizetést, ez azonban a vezető kutatónak a 2017. február 1-jétől fennálló másodállása miatt a bejelentést követően a szabályzatoknak megfelelően megszűnt. A PTE a vezető kutató közalkalmazotti jogviszonyát megszüntette, ezért intézményváltásra kényszerült. Dr. Csoknya Tünde csak az első két évre vállalt kutatói közreműködést, így mivel ez az idő a PTE-nél eltelt, az intézményváltáskor ő már nem tartozott a kutatócsoporthoz. A projektet az intézményváltáskor az NKE fogadta be, mivel a vezető kutató itt nyert el kinevezést és a senior kutató, Dr. Jusztinger János helyére (PTE) az NKE professzora, Dr. Jakab Éva lépett be. Ezt a változást az intézményváltáskor módosított támogatási szerződés is tartalmazza. Így a projektben mindig a szerződésben rögzített kutatók dolgoztak, csak maguk a szerződések változtak.

Az NKE által befogadott intézményváltási kérelem (a kérelem kelte 2017. december 17.) eredményeképpen az NKE, a vezető kutató, és NKFIH által aláírt támogatási szerződés a 2018.03.01.-2019.08.31. közötti időszakra lépett hatályba. A 2018.03.01.-2019.08.31 közötti időintervallum során a hivatali ügyintézés időigényessége miatt azonban a pénzügyi támogatás nem érkezett meg. Ez azt jelentette, hogy a projekt elfogadott tervei ellenére a tervezett külföldi konferencia részvételek, a hazai utazások és a szakkönyv beszerzések elmaradtak. Ennek ellenére a vezető kutató az erre az időszakra vállalt kutatások eredményeit részarányosan publikálta. Ez annak köszönhetően valósult meg, hogy a szükséges külföldi irodalmat nemzetközi személyes ismeretségek révén beszerezte, illetve a papírt és a nyomtatóhoz szükséges jelentős összegeket felemésztő festékpatronokat saját pénzből finanszírozta. A fennálló helyzet miatt az eredetileg 2019. 08.31-én záruló kutatások egy évvel történő hosszabbítását kérelmezte a vezető kutató. A megadott engedély alapján az új befejezési dátum 2020. 08.31. lett. Az NKFIH újabb pénzügyi tervet kért, amelynek 2020. március 1-jei benyújtását követően – az NKE többszöri érdeklődésére sem adott válasz után – 2020. augusztus 8-án érkezett a döntés, hogy a fél évvel korábban kért pénzügyi terv nem szükséges, a régi alapján a kifizetések folyósíthatóak (ez az engedélyezés a pénzeszközök felhasználhatóságára ugyanabban a hónapban történt, amikor az egy évvel meghosszabbított projekt is befejeződött volna).

Közben a 2020-as COVID helyzet miatt a könyvtárak, egyetemek zárva voltak, ezért a járványhelyzet miatt újabb hosszabbításra került sor, előbb 2020. 12.31-ig, majd 2021. 02. 28-ig. A pénzügyi terv alapján 2020. augusztustól a könyvbeszerzések elindultak, de első körben

a szűkös időkeret és a beszerzendő kötetek egyenkénti, NKFIH-val történő engedélyeztetési kötelezettség miatt 2020. decemberéig eredménytelen maradt. Szerencsére 2021. január végére a rendelt könyvek beszerezhető példányai az NKE könyvtárába kerülhettek. A pályázatból hátralévő, rendelkezésre álló egy hónap alatt csak a 3. kötet kéziratának elkészítésére volt elegendő az idő, a több hónapot és ajánlattételi eljárást feltételező kiadó választásra kiadásra már nem kerülhetett sor. Ennek ellenére ez a csaknem 10 éves tanulmánykötet is rendelkezésre áll (Pókecz Kovács Attila: FEJETETEK AZ ÚJ PTK. EGYES SZERZŐDÉSEINEK RÓMAI JOGI ALAPJAIHOZ (VÁLLALKOZÁSI- ÉS LETÉTI SZERZŐDÉSEK). Budapest 2021. Kézirat). Ennek alapján az NKE időszakra tervezett pénzügyi keret 9,481 MFt-ból az elsődleges számítások szerint 2,969 MFt került felhasználásra, azaz az elmaradt külföldi, hazai utak és kézirat megjelentetésének betervezett költségek visszautalásra kerülnek.

2. A kutatás eredményei általában

A vállalt eredménytermékek hiánytalanul elkészültek. A kutatás során egy lektorált monográfia, egy lektorált tanulmánykötet és 16 tanulmánykötetben, vagy folyóiratban közétett szakkikk került publikálásra. Egy további közlésre befogadást nyert 2021. 02.28-ig (*Pókecz Kovács Attila: Az új Ptk.-ban szabályozott fuvarozási szerződés alapjai a római klasszikus jogban a veszélyviselés körében, megjelenés alatt NKE ÁNTK, 2021*). Emellett megjelenés alatt van Dr. Jakab Éva „*A veszélyviselés szabályozásának történeti gyökerei az adásvételi szerződésnél*” címmel. Itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a senior kutatónak belépő Prof. Dr. Jakab Éva, a fent vázolt nehézségek miatt semmilyen támogatást, előnyt nem kapott a kutatásaihoz, azt lelkiismereti kérdésnek tekintve valósította meg, s készítette el a megjelenés alatt álló tanulmányát. Az intézményváltás miatti idővesztés okából 2019-ben a projekt egy évvel meghosszabbodott, majd a COVID miatt kétszer is hosszabbításra került egészen 2021. február 28-ig. A pénzügyi keretek 2017. után csak 2020. 08.08-tól váltak elérhetővé. Ezért a projektben szereplő hazai és külföldi utak mindegyike meghiúsult, illetve az egyik kutatást záró monográfia, bár közel 10 éves kézírata elkészült, megjelenni időhiány miatt már nem tudott. A kézirat open access elérhető. A projekt keretében a két megjelenés alatt álló tanulmány kivételével a többi 19 publikált eredmény, így ezek bemutatására csak rövid formában kerül sor (a segédletnek megfelelően).

A projekt keretében „Az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai” címmel polgári jogi kódexben szereplő 6 szerződés került vizsgálatra (adásvételi szerződés, haszonkölcsön szerződés, bérleti és a haszonbérleti szerződés, vállalkozási szerződések és a letéti szerződés). Az adásvételi szerződés vonatkozásában 1 monográfia, két (kötetben megjelent) tanulmány, illetve még további két szakkikk készült el (szerzői Dr. Jusztinger János). A monográfiában a római jogi vételár szerepe, a tanulmányokban a konszenzuális jelleg és a tulajdonátszállás kérdésköre került bemutatásra. A használati kötelmek (haszonkölcsön, bérlet, haszonbérlet) római jogi gyökereit Dr. Csoknya Tünde dolgozta fel, akinek két tanulmánya a tanulmánykötetben (Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből) is megjelent. A vállalkozási szerződésről általában (szolgáltatás átadás-átvétel és a lehetetlenülés) és az egyes vállalkozási szerződési altípusok (kivitelezési szerződés, fuvarozási szerződés, mezőgazdasági vállalkozási szerződés) római jogi hatásairól Dr. Pókecz Kovács Attila 8 tanulmányt tett közzé. Egy további tanulmánya is megjelent, amelyik a letéti szerződés ingyenes és visszterhes jellegét és az ebből fakadó felelősségi alakzatokat tárgyalta.

2.1. Az adásvételi szerződés római jogi alapjai körében elért eredmények

Az adásvételi szerződés antik előzményeiről az eredmények a vételár, illetve a szerződés konszenzuális jellegére, a tulajdonátszállás körében jelentek meg. Az eredményeket egy lektorált 19 íves monográfia, egy lektorált tanulmánykötetben megjelent két publikáció és két magyar „A” kategóriás szakfolyóiratban megjelent cikk tartalmazza. Ezek a következők:

- JUSZTINGER János: *A vételár az ókori római adásvételnél*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2016, 240. p.. ISBN: 978-615-5376-03-0. (19 szerzői ív)
- JUSZTINGER János: A pecunia numerata követelménye az adásvételnél, *Jura* 2015/2, 44-54. (1 ív).
- JUSZTINGER János: Tulajdonátruházás adásvétellel az ókori Rómában az új Ptk. rendelkezéseinek tükrében, *Jura* 2016 /2, 74-83. (1 ív)
- JUSZTINGER János: Az új Ptk. adásvételi szerződési általános szabályainak római jogi előképei I.: Az árucserétől a konszenzuális adásvételig. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017) pp. 39-62.
- JUSZTINGER János: Az új Ptk. adásvételi szerződési általános szabályainak római jogi előképei II.: Az adásvétel alapján történő tulajdonszerzés elméleti és gyakorlati kérdései az ókori Rómában és hatályos polgári jogunkban. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017), pp. 63-92.

Az adásvételi szerződés körében szabályozott veszélyviselés kérdéskörében a zárójelentést követően tervez tanulmányt megjelentetni Jakab Éva „*A veszélyviselés szabályozásának történeti gyökerei az adásvételi szerződésnél*” munkacímével egy ív terjedelemben. A cikk megjelentetését a COVID 19 járványhelyzet miatti folyóirat megjelenések zavarai hátráltatják.

2.2. Az új Ptk. használati jellegű szerződéseinek (bérlet, haszonbérlet, haszonkölcsön) római jogi alapjai körében elért eredmények

A használati kötelmeknél az ingyenes dologhasználat kötelmi jogviszonya került a középpontba a római haszonkölcsön szabályainak az új Ptk.-ra gyakorolt vizsgálatával. Külön erénye az itt elért eredményeknek, hogy a kutatásaink a magyar Ptk.-ra a német jog általi hatások körében is feltárta a közös római gyökereket. A vizsgálatok kitértek a modern haszonbérlet és a bérlet körében előforduló római jogi reminiscenciákra is. Egy „A” kategóriás hazai folyóirat mellett három lektorált tanulmánykötetben közétett publikáció foglalja össze az elért komplex eredményeket.

- CSOKNYA Tünde Éva: Haszonkölcsön az új Ptk.-ban és a klasszikus római jog forrásaiban, *Jura* 2016/1, 31-40. (1 ív)
- CSOKNYA Tünde Éva: A commodatum a német polgári törvénykönyv szabályainak tükrében, In: *Antecessores Iuris Romani. Óriás Nándor és Benedek Ferenc emlékezete. Tanulmányok a római jog és a jogtörténet köréből*, Pécs, PTE ÁJK, 2016, 55-69. (1 ív)
- CSOKNYA Tünde Éva: Az új Ptk. használati típusú szerződéseinek római jogi alapjai I.: A haszonkölcsönre vonatkozó szabályok a klasszikus római jog forrásainak tükrében. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest- Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017) pp. 11-23. (1 ív)
- CSOKNYA Tünde Éva: Az új Ptk. használati típusú szerződéseinek római jogi alapjai II.: A bérleti és a haszonbérleti szerződés egyes szabályai a klasszikus római jog forrásainak tükrében. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017) pp. 25-37. (1 ív)

2.3. Az új Ptk. vállalkozási és letéti szerződéseinek római jogi alapjai körében elért eredmények

A vállalkozási szerződések és a letéti szerződés körében elvégzett kutatások az alábbi témákat dolgozták fel, illetve az alábbi fejezetcímeket viselik: 1. Az új Ptk. vállalkozási szerződési általános szabályainak római jogi alapjai: szerződéstípus, altípus; 2. Az új Ptk. vállalkozási szerződésének szolgáltatás átadás-átvételre és a szerződés lehetetlenülésére vonatkozó szabályainak római jogi előzményei (*adprobatio és veszélyviselés*); 3. *A több személy vagyonát fenyegető közös veszélyhelyzetből keletkező károk megosztásának szabályozása a római jogban és az új Ptk.-ban*; 4. A kivitelezési szerződés szabályozása az új Ptk.-ban – a római építési szerződési praxis fényében; 5. Az új Ptk.-ban szabályozott kivitelezési szerződés körében felmerülő vállalkozói díjfizetési jogviták római jogi előképei; 6. Az új Ptk.-ban szabályozott fuvarozási szerződés alapjai a római klasszikus jogban a veszélyviselés körében; 7. Mezőgazdasági munkavégzés vállalkozási szerződés keretében az ókori Rómában; 8. A letét ingyenes és visszerthes jellegének következményei a letéteményes felelősségére a római jogban és az új Ptk. szabályozásában. A fenti kérdések eredményeit az összefoglaló kézirat is tartalmazza (Pókecz Kovács Attila: *Az új Ptk.-ban szabályozott fuvarozási szerződés alapjai a római klasszikus jogban a veszélyviselés körében*, megjelenés alatt NKE ÁNTK, 2021), illetve a korábbiakban az alábbi már megjelent publikációkban is elérhetőek. Ezek körében 1 „A” kategóriás magyar szakfolyóirat és 8 lektorált tanulmánykötetben megjelent tanulmány található.

- PÓKECZ KOVÁCS Attila: Az új Ptk. vállalkozási szerződési általános szabályainak római jogi alapjai: szerződéstípus, altípus, In: *Antecessores Iuris Romani. Óriás Nándor és Benedek Ferenc emlékezete. Tanulmányok a római jog és a jogtörténet köréből*, Pécs 2016, (2 ív)

- PÓKECZ KOVÁCS Attila: A letét ingyenes és visszterhes jellegének következményei a letéteményes felelősségére a római jogban és az új Ptk. szabályozásában, *Jura* 2016/2, 147-158.
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: Az új Ptk.-ban szabályozott vállalkozási szerződési típusok római jogi előzményei. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017), pp. 111-132. (1,5 ív)
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: Az új Ptk. vállalkozási szerződésének szolgáltatásátadás-átvételle és a szerződés lehetetlenülésére vonatkozó szabályainak római jogi előzményei (adprobatio és veszélyviselés). In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017), 133-159. (2 ív)
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: A letét ingyenes és visszterhes jellegének következményei a letéteményes felelősségére a római jogban és az új Ptk. szabályozásában. In: Jusztinger, János; Pókecz, Kovács Attila (szerk.) *Tanulmányok az új Ptk. egyes szerződéseinek római jogi alapjai köréből*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, (2017), pp. 93-110. (1 ív)
- PÓKECZ KOVÁCS PÓKECZ KOVÁCS Attila: Attila: A kivitelezési szerződés szabályozása az új Ptk.-ban - a római építési szerződési praxis fényében, In: Menyhárd, Attila (szerk.), *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, (2018) pp. 41-52. (1 ív)
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: Az új Ptk.-ban szabályozott kivitelezési szerződés körében felmerülő vállalkozói díjfizetési jogviták római jogi előképei, In: Boóc, Ádám; Homicskó, Árpád Olivér; Szuchy, Róbert (szerk.), *Studia in honorem József Szalma : 70*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, (2018) pp. 367-374. (05, ív)
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: Mezőgazdasági munkavégzés vállalkozási szerződés keretében az ókori Rómában, In: Auer, Ádám; Berke, Gyula; György, István; Hazafi, Zoltán (szerk.), *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére - Liber Amicorum in honorem Georgii Kiss aetatis suae LXV*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, (2018) pp. 759-767. (0,5 ív)
- PÓKECZ KOVÁCS Attila: A több személy vagyonát fenyegető közös veszélyhelyzetből keletkező károk megosztásának szabályozása a római jogban és az új Ptk-ban. In: Boóc, Ádám; Csehi, Zoltán; Homicskó, Árpád Olivér; Szuchy, Róbert (szerk.) *70 Studia in Honorem Ferenc Fábián*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2019) 546 p. pp. 373-382. (0,5 ív)

A közlésre elfogadott, de a zárójelentés készítésének idejére nem megjelent tanulmány (PÓKECZ KOVÁCS Attila: „Az új Ptk.-ban szabályozott fuvarozási szerződés alapjai a római klasszikus jogban a veszélyviselés körében, 2021. NKE ÁNTK, megjelenés alatt) a következő eredményre jut. A fuvarozással kapcsolatos római jogtudósi álláspontok összegzéseként megállapítható, hogy a fuvarozó (*conductor operis*) viseli a veszélyt: ha a hajóra befogadott áru elvész, vagy a hajó elsüllyed, illetve abban a kivételes esetben, amikor a rabszolganő gyereket szült az út során. Ezzel szemben a megrendelő (*locator operis*) viseli a veszélyt, ha az árut szállító hajót kalóztámadás éri, vagy vihar miatti hajótörés következtében a szállítmány megsemmisül, valamint akkor is, ha a hajón szállított rabszolga meghalt. A fentiek alapján

megállapítható, hogy a szerződés specifikus egyedi eseteket leszámítva a fuvarozás eredménykötelem jellege dominált a római jogban, ami az áru és a személyek a megrendelő által megkívánt helyre való eljuttatásának elmaradása esetén a fuvardíj fizetési kötelezettség megszűnésével járt. Ezért is került sor az új Ptk.-ban a küldemény elvesztése, megsemmisülése miatti fuvarozói helytállási kötelezettségnek a törvénykönyv „Fuvardíj” címet viselő 6:266 § keretében történő szabályozására.

3. A kutatási eredmények hasznosulása

A kutatás eddig megjelent eredménytermékeire már eddig is több tudományos tanulmányban hivatkoztak. Ezeknek az összesített száma az MTMT-ben megjelenítve 37 független idézet. Mivel a jogtudományi művek csak évek múlva fejtik ki hatásukat, ezért az elkövetkező években további jelentős növekedés remélhető.

A kutatás a jogtudomány számára hasznosult is, hiszen az ingyenes használati kötelmeket tárgyaló részt Dr. Csoknya Tünde - bár ezt a kutatási projekt nem tartalmazta – továbbfejlesztette, s az ebből készített PhD dolgozatát *„Az ingyenes dologhasználat határai a klasszikus római jog forrásaiban és a modern német jogban”* címmel a KRE ÁJK-án 2020-ban summa cum laude eredménnyel megvédte, s így PhD tudományos fokozatot szerzett.

A megjelent tanulmányok egyben új perspektívákat kínálhatnak a római jogi hagyományokat vizsgáló jogtörténészek számára is, egyben az új Ptk. római jogi forrásainak megvilágításával segítséget nyújthatnak a magyar magánjogi kódex összehasonlító jogi szempontú elemzéséhez is.

Budapest, 2021. április 30.

Prof. Dr. Pókecz Kovács Attila

egyetemi tanár, vezető kutató

NKE ÁNTK Állam- és Jogtörténeti Tanszék